

O FRANU KURELCU I SLOVACIMA. DVA PISMA ALEXANDRU BOLESLAVÍNU VRCHOVSKOM¹

LUBICA BLAŽENCOVÁ
MARIJAN ŠABIĆ

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Račianska 59, SK – 813 34 Bratislava
lubica.bl@gmail.com

*Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod*
Ante Starčevića 8, HR – 35000 Slavonski Brod
marijansabic@yahoo.co.uk

UDK: 821.163.42.09 Kurelac, F. *
821.162.4 Boleslavín Vrchovský, A.
DOI: 10.15291/csi.4443
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 17. 10. 2023.
Prihvaćen za tisak: 8. 1. 2024.

U prilogu su priložena dva pisma koja je Fran Kurelac 1836. i 1837. iz Pešte u Bratislavu poslao svom vršnjaku, slovačkom preporoditelju Alexandru Boleslavínu Vrchovskom. O životu i radu filologa i književnika Frana Kurelca (1811. – 1874.), jednog od prvaka hrvatskog narodnog preporoda, napisane su brojne studije. S obzirom na to da je prvi zapaženi tekst u hrvatskoj periodici objavio tek u travnju 1848., kada je već imao 37 godina, malobrojni su Kurelčevi biografi imali ambiciju dati koliko-toliko cjelovitu i zaokruženu sliku njegova života. Glavni predmet interpretacije ovih pisama jest odnos Frana Kurelca prema tadašnjoj slovačkoj kulturno-političkoj situaciji. Kurelac je zagovarao jedinstvo tada jezično i konfesionalno podijeljenih slovačkih intelektualaca. Jezičnu situaciju među Slovacima u vrijeme u kojem su nastala ova dva pisma obilježila je koegzistencija slovačkog, češkog i drugih jezika, što se ponajviše ogledalo u leksičkom fondu. Kako ni češki jezik još nije bio u potpunosti normiran i u njegovoj su standardizaciji postojale različite tendencije, tako i u njegovoj upotrebi među Slovacima nalazimo najmanje tri varijante. Kurelčeva su pisma napisana posebnom, zanimljivom i značajno bohemiziranom varijantom slovačkog jezika, pod utjecajem jezika književnih djela Jána Kollára.

KLJUČNE RIJEČI:

Fran Kurelac, Alekander Boleslavín Vrchovský, 19. stoljeće, slovačko-hrvatske veze, slovački jezik

¹ Rad je nastao u sklopu istraživanja koje je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2018-01-2539.

1. UVOD

U Književnom arhivu Slovačke narodne knjižnice u Martinu u ostavštini Alexandra Boleslavína Vrchovskog pohranjena su dva pisma koja mu je 27. studenog 1836. i 3. veljače 1837. iz Pešte u Bratislavu uputio Fran Kurelac. O životu i radu filologa i književnika Frana Kurelca (1811. – 1874.), jednog od prvaka hrvatskog narodnog preporoda, napisane su brojne studije različitoga opsega, od knjižnih izdanja, magistarskih radova i doktorskih disertacija do kraćih izlaganja na znanstvenim skupovima, a priređen je i objavljen i dio njegove rukopisne ostavštine i korespondencije. Pozornost je autora i priređivača ovih publikacija uglavnom bila usmjerena na njegov jezikoslovni i književni rad te na veze s drugim hrvatskim i inozemnim filolozima, a s obzirom na to da je prvi zapaženi tekst u hrvatskoj periodici objavio tek u travnju 1848. (Kurelac 1848: 61–63), kada je već napunio 37 godina, Kurelčeva je mladost zanimala tek malobrojne biografe koji su imali ambiciju dati koliko-toliko cjelovitu i zaokruženu sliku njegova života. Između smrti njegova oca, umirovljenog krajiškog časnika 1833., i povratka u domovinu 1848., Fran Kurelac proživljavao je vjerojatno najuzbudljivije razdoblje svoga života, u kojem je formirana njegova osobnost i idejni okviri u kojima će provesti ostatak svoga života. U tom razdoblju, poput Križanića koji je od 1647. do 1659. putovao Europom, on „luta od Zagreba do Beča, od Pešte do Praga, Bratislave i Češkog Krumlova, a živo želi da se domogne i ‘Moskovske zemlje’ i Srbije” (Vince 1968: 225). Oslanjajući se na dostupnu mu korespondenciju, Breyer je detektirao okvirni itinerarij Kurelčeve petnaestogodišnje srednjoeuropske Odiseje (Breyer 1939: 25–46), u kojoj je, nakon što je potrošio skromnu očevu ostavštinu, uglavnom živio u neimaštini,² uzdržavajući se jezičnim podukama³ i obrazujući se na različitim ustanovama koliko je to bilo moguće, ali ponajviše kao autodidakt. Kako ova dva pisma do sada nisu značajnije odjeknula u hrvatskoj filološkoj javnosti, priopćavamo ih u izvorniku i hrvatskom prijevodu kao priloge poznavanju ranog, do sada slabije istraženog, ali značajnog razdoblja života Frana Kurelca, kao i poznavanju njegovih veza sa Slovacima.

² Antun Vakanović je 29.3.1836. Ljudevitu Gaju iz Bratislave napisao: „Kurelac biše kod mene, u Pešti skoro svaki dan; vrlo mladić, izvan stranjski jezika sva slavenska narečja i bugarsko govori, nego u siromaštvu živi, jerbo voli gladovati, pa u Slavenstvu napredovati, neg se častiti, pak Slovenstvo zapustiti. Njemu spodobnog zažarenog Rodoljuba nisam skoro vidio” (Horvat i Ravlić 1956: 475).

³ Kurelac je u dopisu Kraljevskom namjesničkom vijeću od 9. rujna 1866. u vezi odbijanja njegove prijave na mjesto profesora francuskog i talijanskog u zagrebačkoj gimnaziji napisao: „Čto je poznavanja tih jezika, samo to napomenu, da ja pomenuta dva jezika već od 1836e godine pak vse do danas predajem; da sami ih učio i po velikih gradovih našega carstva i po visokih kućah, te i u istoj štampariji carskoj u Beču, koja me i bolje nagrađivala za moje lekcije francuzke i Češke, nego što sam iskao (...)” (Drechsler 1915: 79).

Kurelac je zbog financijskih okolnosti u više navrata prekidao i nastavljao svoje institucionalno obrazovanje, a nakon očeve smrti (1. svibnja 1832.) konačno je prekinuo gimnazijsko školovanje. U rujnu 1833. otputovao je u Beč preuzeti novčanu ostavštinu svoje pokojne majke, i tamo je ostao godinu dana kao izvanredni student na sveučilištu, uz to marljivo učeći jezike. Od ljeta iduće godine bio je polaznik drugog godišta filozofije na evangeličkom liceju u Bratislavi gdje je, kako je sam napisao Ljudevitu Gaju, bio jedini katolik u licejskom đlačkom društvu (Breyer 1939: 26–28). U Bratislavu, koju su Slovaci tada zvali Prešpork, a Hrvati Požun, došao je u vrijeme zamaha druge faze slovačkog preporoda, u kojoj je generacija „mladoslovaka” pod vodstvom Ľudovíta Štúra redefinirala slovački preporodni program i usmjerila ga prema političkoj borbi za narodna prava Slovaka kroz konkretne političke akcije, među kojima je bilo i osnivanje Češko-slovačkog društva (Společnosť česko-slovenská), koje su slovački studenti u Bratislavi osnovali 1829., a zabranjeno je 1837. (Krajčovič 2010: 25–27). Hrvatski su politički prvaci tada dolazili u Bratislavu kako bi sudjelovali na zasjedanjima Ugarsko-hrvatskog sabora, i bile su brojne prigode za sklapanje hrvatsko-slovačkih prijateljstava i poznanstava. Boraveći narednih godina u trokutu Beč – Bratislava – Pešta, Kurelac se upoznao s brojnim slovačkim studentima i intelektualcima, pa i s Jánom Kollárom, vodećim ideologom i pjesnikom slavenske uzajamnosti. U Beču ili u Bratislavi sprijateljio se s godinu mlađim slovačkim evangeličkom Alexandrom Vrchovskim (1812. – 1865.), koji je u Beču studirao pravo od 1832. do 1836., a nakon što je upoznao ideju slavenske uzajamnosti dodao si je ime Boleslavín. Bio je prislan Štúrov prijatelj i suradnik, i Štúr mu je uputio dvije pjesme, prvu objavljenu 1836. u banskobistričkom časopisu *Hronka* (Štúr 1836: 2), a drugu 1843. u praškom časopisu *Květy* (Štúr 1843: 85). Kao i Kurelcu, otac mu je umro godinu prije njegova odlaska u Beč, majka je morala uzdržavati njegove tri sestre i dva brata, također je živio u oskudici i na studiju se uzdržavao poučavajući jezike i glazbu. Za razliku od Kurelca, nije prekidao formalno školovanje, a koliko mu je ono bilo važno pokazuje i podatak da se u vrijeme završnih ispita na studiju prava jednostavno povukao iz društvenog života i nikom se nije javljao sve do jeseni 1836., kada je započeo advokatski staž u Bratislavi (Brtaň 2009: 34). Nakon staža i polaganja svih propisanih ispita, Vrchovský je otvorio advokatski ured u Pešti,⁴ a neposredno nakon zabrane djelovanja spomenutog Češko-slovačkog društva, čiji je bio član, postao je vodeća osoba tajnog društva Uzajamnost (Vzájomnosť), koje je u ilegalnim uvjetima nastavilo djelatnost Češko-slovačkog društva. Cijeli je ostatak života proveo kao ad-

⁴ Škultéty tvrdi kako je Vrchovský advokatski ured u Pešti otvorio 1839., i da je tako postao prvi među pravnicima iz „Štúrovog prešporskog kruga” koji je otvorio vlastiti ured (Škultéty 1912).

vokat u Pešti, pomažući na različite načine tamošnje slavenske inicijative i društva i prije i nakon revolucije 1848., sve dok nije 1865. u Dunavu okončao svoj život.

Kurelčevim pismima Vrchovskom dominiraju izrazi prijateljstva i poštovanja. Premda se žali kako mu se Vrchovský ne javlja i kako o njemu i inače malo čuje, ne sumnja u njegovo prijateljstvo, kao ni u njegovu odanost ideji slavenske uzajamnosti, unatoč Kollárovoj bojazni kako bi se, kao stažist kod mađarskog advokata u Bratislavi, mogao distancirati od te ideje. Prijatelja izvještava o važnijim zbivanjima među slovačkim intelektualcima u Pešti, pri čemu pokazuje svoju upućenost u interne slovačke odnose, pa tako i u jezične prijepore oko slovačkog jezičnog standarda, u kojem su evangelici zagovarali upotrebu češkog, a katolici standardizaciju slovačkog jezika na temelju nekog od autohtonih slovačkih narječja. Katolički je svećenik Anton Bernolák (1762. – 1813.) tako pokušao kodificirati zapadnoslovačko narječje, i tu je kodifikaciju prihvatio također katolički svećenik Ján Hollý (1785. – 1849.), autor značajnih slovačkih klasicističkih epova koji je svoj opus uglavnom napisao „bernalákovčinom”. Hollý je kasnije u četrdesetima ipak podržao normu koju je predložio Štúr koji, iako je bio evangelik, za standardni slovački jezik nije predložio neku varijantu češkog jezika, nego je pokušao unaprijediti i normirati srednoslovačku (inter) dijalektalnu osnovicu. Tako je postao tvorcem općeprihvaćenog slovačkog standarda kakvog i danas poznajemo (Sesar 1996: 84–85). Kurelac je bio katolik koji je kao dijete krajiškog časnika odrastao uz pravoslavne susjede, po povratku u roditeljski dom sa školovanja iz Graza intenzivno se družio s popom Jovom Miščevićem u Munjavi, po dolasku u Beč namjeravao je dijeliti stan sa sinom vladike Lukijana Mušickog (Breyer 1939: 18–25) i obrazovao se s evangelicima u Bratislavi. Imao je razumijevanja za slovačke međukonfesionalne razmirice tridesetih godina 19. st., ali je na njih gledao svisoka i s podsmijehom, smatrajući kako ih Slovaci trebaju prevladati, naročito kada je u pitanju zajednički jezik. Pišući pisma Vrchovskom slovakiziranim češkim, koji je usvojio školujući se u Bratislavi, on brani autoritet Jána Holloga, kojeg su zbog jezika napadali studenti istog evangeličkog liceja koji je i sam Kurelac pohađao. U isto vrijeme izražava zadovoljstvo zbog stabilnosti slovačke evangeličke zajednice u Pešti, što smatra zaslugom Jána Kollára, i napominje kako doduše nema puno veze s evangeličkom crkvom – ali voli Slovake. Ističe kako među Slovacima vlada „čišći slavenski duh” nego među Česima i jasno daje do znanja kako nema ništa protiv pokušaja stvaranja slovačkoga jezika koji ne bi bio vezan uz češku jezičnu normu. Štoviše, smatra kako jezik „tatranskih domorodaca” uspješnije slijedi pravila jednostavnosti i znanstvene dosljednosti nego češki. Slično će ustvrditi i gotovo četvrt stoljeća kasnije, kada su Slovaci pod Štúrovim vodstvom već ostvarili i jezično i narodno nadkonfesionalno jedinstvo, rezimirajući ukratko u svom spisu *Recimo koju*

tijek razvoja slovačkog jezika i odnos češke javnosti prema književnosti na novom slovačkom jeziku. Naime, Slovacima tada između ostalih upućuje i ove retke: „Nikakoli se s Čehi dogovoriti ne možete? S jedne strane: velmože knjige česke, inače vsake časti predostojni, odveć su bojazljivi, prihranjivi, nepopustljivi, novotam odveć nenakloni; a vaši oblici slovnički odista su i pravilniji i vsemu slovinstvu priměřeniji; a i vaš jezik vaš, ako nije tako tanak i izbrušen, kako njihov, ali je puniji, mekši, i može bit životniji i sočniji; još i s toga Česi ponekle krivci, što glavom trzaju nad vsakim oblikom, komu nije kumovao Komensky ili Veleslavina, i što za vaše knjige, bud kako dobro pisane, dosta ne haju” (Kurelac 1860: 43).

Poznato je kako je Kurelac u Pešti namjeravao pokrenuti sveslavenske kulturne novine i da mu to nije pošlo za rukom. U pismu od 3. veljače 1837. poziva Vrchovskog na suradnju u budućim *Sveslavenskim književnim novinama* (*Litterárny noviny všeslovan-ské*) i okvirno izlaže kako je zamislio njihovu koncepciju te na koje suradnike računa.

2. JEZIK KURELČEVIH PISAMA

Jezičnu situaciju među Slovacima u vrijeme u kojem su nastala ova dva pisma obilježila je koegzistencija slovačkog, češkog i drugih jezika, što se ponajviše ogledalo u leksičkom fondu. Kurelac je već tada pisao i govorio brojne jezike i bio je upućen u slovačke jezične rasprave, u funkcioniranje slovačkog jezika u praksi, kao i u odnos između slovačkog i češkog. Češki se na području današnje Slovačke tada uvelike koristio u javnoj i privatnoj komunikaciji, s tim da je u velikoj mjeri slovakiziran. Kako ni češki jezik još nije bio u potpunosti normiran i u njegovoj su standardizaciji postojale različite tendencije, tako i u njegovoj upotrebi među Slovacima nalazimo najmanje tri varijante: jezik Kraljičke Biblije (tzv. „bibličtinu”), normiranu varijantu slovakiziranog češkog i nenormiranu varijantu češkog jezika slobodno protkanu slovakizmima (Krajčovič i Žigo 2006). Generacija čeških preporoditelja vođena književnikom i jezikoslovcem Josefom Jungmannom (1773. – 1847.), kojeg se uz Josefa Dobrovskog (1753. – 1829.) smatra utemeljiteljem modernog češkog jezika, ciljano je nastojala obogatiti češki leksik posežući za starim, zaboravljenim češkim riječima, kao i za riječima iz drugih slavenskih jezika, a rezultat tih nastojanja bio je petoknjižni *Češko-njemački rječnik* (*Slovník česko-německý*, 1835. – 1839.). Češki jezik koji je u preporodnom razdoblju upotrebljavan u Slovačkoj valja shvatiti kao zasebnu varijantu, jer je s vremenom poprimio neka svojstva koja izvorno nije imao. Slovakizirana je varijanta češke „bibličtine” na svim jezičnim razinama, pa i na leksičkoj, bila kodificirana priručnicima koji su napisani i objavljeni u Slovačkoj i brojni su je prista-

lice među Slovacima promicali kao standardni slovački jezik. U katoličkoj je sredini ulogu slovačkog standardnog jezika preuzela već spomenuta „bernlákovčina”, dok su evangelički intelektualci ostajali pri zahtjevu za zadržavanjem češkog jezika, no i među evangelicima bilo je sporova o tom koju varijantu češkoga treba upotrebljavati. Ján Kollár je, primjerice, jezik koji je upotrebljavao nazivao „staroslovačkim” (jer je bio uvjeren kako se u njemu odražava starija faza zajedničkog jezika Čeha i Slovačka), a bila je riječ o češkom jeziku s mjestimično uvrštenim slovakizmima (Kačala i Krajčovič 2006). Njegovom se nazoru priklonio i jedan od najutjecajnijih slovačkih preporoditelja, polihistor Pavol Jozef Šafárik (1795. – 1861.). Kollár i Šafárik najznačajniji su među slovačkim književnicima koji su cijeli život pisali češkim jezikom (Tóbič 1966). Kurelac se u ovdje priopćenim pismima Vrchovskom nije dosljedno pridržavao uobičajene varijante književnog češkog jezika, ali ne možemo govoriti ni o Kollárovu „staroslovačkom”. Možemo reći da ih je s pravopisnog aspekta napisao češkim pravopisom s brojnim slovakiziranim iznimkama koje su vjerojatno bile rezultatom nastojanja da se približi slovačkom adresatu. Nadamo se kako ćemo kratkom analizom Kurelčeva jezika uspjati doprinijeti barem okvirnom razumijevanju o kultiviranju i diferencijaciji slovačkog jezika u vrijeme kada su ova pisma nastala, kao i o međusobnom odnosu slovačkog i češkog te o koegzistenciji jezičnih elemenata karakterističnoj za sredinu slovačkih evangeličkih intelektualaca.

Kurelac u pismima češki grafem *ř* dosljedno zamjenjuje grafemom *r*: *presvědčen* (češki *přesvědčen*), *prjtomnost* (*přítomnost*), *pred* (*před*), *prjkladů* (*příkladů*), *preveliká* (*převeliká*), *preloženjm* (*přeložením*), *prjтели* (*příteli*). Grafem *ě* označava mekoću prethodećih mu suglasnika *d*, *t*, *ň*, primjerice *poněvádž*, *těšjm*, *prjzně*, a nakon labijala izgovor *bj*, *pj*, *mj*, *vj* (*neobětovali*, *trpěti*, *směle*, *věcj*, s izgovorom *neobjetovali*, *trpjeti*, *smjele*, *vjeci*). Kurelac piše grafem *ě* uglavnom u skladu s češkim pravopisom, ali u pismima se mjestimično pojavljuju pogreške, kako pri upisivanju grafema *ě*, primjerice *zděgšjho* (češki *zdejšího*), tako i u njegovom izostavljanju (*nádege* – češki *naděje*). U skladu s tadašnjim običajima, Kurelac dosljedno upotrebljava grafem *g* umjesto *j*, npr. *gazyk*, *vygevuge*, i grafem *j* umjesto *í* (*prjliš*, *rozdjlu*). U pismima se mjestimice pojavljuje grafem *w* u funkciji grafema *v* (*Wrchovskému*, *presvědčenj*, *wypověďte*). Dvoglas *ou* Kurelac je zapisivao grafemom *au* (*aučinku*, *evangelickau*, *fauzaté*, u instrumentalu *laskau*, *českau*, *braterskau*), ponekad i fonetski, grafemom *ú* prema slovačkom izgovoru (*túto*, *účinnivá*, *údové*). Što se digrafa tiče, Kurelac se umjesto tada čestoga *ss* uglavnom služi dijakritičkim grafemom *š*, dok se *ss* pojavljuje u nazivima povezanima s inozemstvom (*Brusselu*, *Russové*). Suglasnike *č* (*srdečné*), *ž* (*knjžky*) i *dž* (*poněvádž*) označava dijakritički. Dužine i umekšavanja ne koristi sistematski i dosljedno (*pauhych*, *napomocen*, *tež*, *Kollarom*, *každy*), kao ni grafeme *y* i *y* – nalazimo ih nakon sibilanta

c (*Redakcye, týkagjých se*), a u pismu mu se dogodilo da je u istoj rečenici istu riječ napisao jednom s *y* a drugi put s *j* (*ve vašých, o vašjm*). U pismima se u tuđicama može pronaći i grafem *ǵ*, koji signalizira čitanje glasa *g* (*ortoǵrafii, corriǵuge*). U konjugaciji je Kurelac uglavnom zadržao stare izvorne završetke infinitiva na *-ti* (*trpěti, bosorovati, obsahovati, ljbiti*), no pojavljuju se i slovački infinitivni oblici koji završavaju na *-t'* (*založit', preobrátit', zameškat'*). Promjenjivo upotrebljava i *gestit'/gest* u značenju „je”, pri čemu dominira kraći oblik *gest*. Prijedloge zapisane jednim grafemom spaja s idućom riječi pomoću crtice (*v-lásce, k-bratstvu, V-Peště*), ali ni tu nije sasvim dosljedan.

U pismima se pojavljuje mnoštvo slovakizama (*shromaždúge, či si asnád', teraz, vážnost', preobrátit', kautnice, asnád', litterárného* itd.), sintaktičkih sredstava slovačkog porijekla (primjerice veznik *ked*) i slovačko-čeških hibridnih oblika, kao *nemůžem* (češki *nemůžu*) i *rozprávéti* (slovačka riječ *rozprávat'*, češki grafem *ě* i češki sufix infinitiva *-ti*). Vjerojatno su slovakizmi u češkom tekstu posljedica Kurelčeva boravka među Slovancima, kao i nedovoljnog poznavanja češkog jezika, ali razlog može biti i nastojanje na Kollárovu principu svjesne slovakizacije češkog. Jedan od karakterističnih elemenata Kollárova „staroslovačkog” pravopisa bila je vokalizacija *r* i *l*, prije svega samoglasnikom *e*, za olakšavanje izgovora suglasničkih skupina (kod Kurelca *serdcem, rékel, zemrel*), no Kurelac u nekim riječima zadržava, po uzoru na Kraljičku Bibliju, suglasničku skupinu *dl* (npr. *nepochopitedlné*). U genitivu množine povremeno umjesto češkog *-ů* koristi završetak *-ov*, prema pravilima Bernolákove gramatike (npr. *jazykov, češki jazyků*).

3. PISMA

Pisma su transliterirana tako da je svaki grafem prepisan dosljedno prema rukopisnom tekstu. Precrtane i podcrtane riječi označene su na isti način kao u izvorniku, tekst koji je u prijepisu označen kurzivom u izvorniku je dopisan iznad retka s namjerom ubacivanja u rečenicu. Nejasnoće u vezi konkretnih riječi ili izraza nalaze se u bilješkama u podnožju prijepisa i prijevoda

3.1. PRIJEPIS

1.

Bratovi Wrchovskému srdečné pozdravenj!

Z Vašého zdrženj se v Prešporuku velice se těšjm, nebo gsem presvědčen, že Vaše prjtomnost dobrého aučinku na evangelickau mládež pozbavená býti nemůže. Gá aspoň mám to pevné presvědčenj, že Vy od účastenstv j ve napomáhanj národnosti slovanskég

nikdy nikde, a pod žádnými výminkami neodpustíte, a proto se mi docela nepochopitelné býti zdalo, keď pred některým časem p. Kollár své obávanj vygevil, aby ste u gakeho si maďarského advokáta patuarizirage, láskau Vaši čemu ginému neobětováli. Mezitjm p. K. už mnoho skusil, a prjkladů špatnég zpronevěřilosti, obzláště mezi Slovácj preveliká zásoba. Bud' gak bud', gá gsem vždy veselý, poněvadž o šťastném prospěchu Slovanů docela nepochybugi. Gen vždy veselo! gá tyto fauzaté Maďary ve div a zmatek privedu, kolikrátkoli mne vidj s-národnostj mau se honosjčjho a v-radosti srdce plésagjčjho. Což se všeligakých nových věcj týká, nevjm nic rozprávěti, nebo v-dopisovných svazcjch nevězmj a Pešť málo co poskytuje. P. Hollý chystá slovácké preloženj Homéra. P. Jesenský Zoru corriřuge. Ga nevjm, či ho Vy poznávate aneb nic: mezitjm ga nechci túto prjležitost zameškat', abych Vam ho gak horlivého a cvičeného Slavomila nevychvaloval, a Vašég slovanskég prjzně a všjmavosti neporaučel. Pan Doležálek, zprávce zděgšjho ústavu slepých častokráte Slovane všech nářečj vůkol sebe shromazďuge, a tjmto způsobem spásonosnau vzágemnost slovanskau po mohaucnosti napomáhá. Což se mých okoličnostj týká, za které se tak laskavě doptávate, dosti Vam budiž na tom, že gsem *ačkoli chudobný, prudce* vždy veselý, v-naukách gen maličko, ale v-lásce k-bratstvu všeslovanskému velice pokročugjčj, a žádnau prjležitost k napravenj odrodilých a zablaudilých nezanedbávagjčj. Wypověďte společnosti učenců řeči českoslovanskég mé slovansko-srdečné: Zdrava bud'! Pešť 27. Nov. 1836 Fr. Kurelac

2.

Milý Slavobratre!

Div se mi býti zdá, že o Tobě nic neslýchám; či si asnáď mé psánj nedostal, aneb *se* co ginšého *stalo*. nevjm. Bud' jak bud', nepochybugi, že mým prjtelem negsi. O vydánj „životopisů“ mluva geště býti nemůže, neb kdežkolvek se o narozenj litterárního děcka slovanského gedná, tuť kautnice mnoho trpěti, a báby mnoho bosorovati musegj, a proto o tom geště ani slovjčka.

Zora toho roku bude obsahovati Slavigadu p. Hollého, který se teraz preloženjm Homéra objvá. Prešporský študentjkové, ačkoli v-giném ohledu výborni chlapečki, prjliš gsau Kocaurkované z ohledu na slovanskau řeč a pravopjsebnost, a Hollý se gim ljbiti nemůže; poněvadž prey ani gazyka ani ortořrafii nemá! – Pravda-li to? Ó keď by se ich gen několik nacházelo, který by mjvali tak obšjrnu a důkladnau známost gazyka svého gak p. H. zagistě že by sme nemuseli čjsti všeligaké knjžky našpikované špatnými zněmčeninami, ať hrůza gestit'. Slováci gsau geště v-tom šťastném položenj schrániti řeč svau od gakežkolvek zcizenosti, která českau až do neghlubšeg vnitřnosti zprznila gest; a u tatranských obyvatelů *naproti tomu* mnohem čistěgšj a slovaněgšj duch a gazyk *se* chvěge a *ozjva*, nežli v-negukrýtěgšjm kautku českég vlasti. Pravopjsebnost

pravda s českou dokonale se ne srovnává, ale že pravidlům prostoty a vědecké důslednosti mnohem bližší gestit, směle utvrzují. Zagiti sice nelze, že ona pro česko-slovenské čtenářské oko něco podivného a nedomácího vygevuge, ale toť gest osud každé neprivyklosti a každého rozdílu, od nás se odstraňujícího; člověk není pauhé maso, není strog pauhých zákonů fyzických, není otrok obyčejce, obzvláště když se o slovansko-braterskou lásku a vzájemnost gedná; neslušné, ať pro množství všeligačských vrtochů a ortografických hraček básnjre prehljdu, aneb gak prjslovj dj, pro počet stromů les nezpozoruj. Pripomeňte takovému nedospělci Kollárova slova: Ať ti tam kráčej cestau, kterau chtěj, dosti na tom, že se slovenská účinnost mezi nimi zgevuge”.⁵ A ke mně D. p. rékel, že takové djlo, gake gest Slavigada, slovansku litteraturu *a gazyk* opravdivě obohacuje /:Hollý odeslal Kollárovi svau práci k prehlédnutj:/. Milý prjteli, rád bych věděť, gak daluho geště v-Prešporku zůstati obmješljte? vjm sjce že vaše účinnivá prjtomnost mnoho dobrého tam působj, ale zdá se mi predce, aby ste v Peště, což se záležitostj slovansko-národných týká, zdarilegšjm prospěchem pracovati mohli, nežli ginde. Kdež nebezpečnstvj negvětšj gest, tam i pomoc krepká se vyhledává; a strategj li Slované vážnost’ svau ve mjstě hlavném, tehďáž retyráda konce nedosáhne, až dopokud’ z-negmizerněgšjho hnjzda vyhnání negsau. V-Peště se z ohledu národnosti našj, od několik roků mnoho polepšilo; pravda sjce, že u vyšších stavů slovenská řeč docela zamlkla, ag vůbec velmi zvsoka gi slýchati gest, ale predce slovensko-evangelická obec usilovánjm Kollárovým dosti pevně založená, a evangelickau školau tak podeprená gest, že zkázy gegj tak lehce obávati se nelze, gestli gen údové *cjrkve* svau povinnost vykonati nezanedbagj: Šoltys, tá slovenská duše, zemrel, a nyněgšj advokátjkové nic neplatj – hrůza keď pomysj! Pri takovém nedostatku mužů ve vznešeném smyslu, lehce mi odpustjte, keď zrak můg k-Vám odesjlam; mně sjce evangelicko-slovenská cjrkve nic se netýká, ale prjteli, ga milugi Slováky, a rád bych viděl časem svým /: věru dosti bljzkým:/ důstogenstv j nadziratela aneb inspectora ve vašých rukách; o lásce Slovanů k-milovnjkům roda svého nepochybugte, a tedy ani o vyvolenjm vašjm. Ale geště něco! Pri všem, cožkolvek za svaté mjváte, Vas zakljnam, aby ste nepohrdali s mým privjtánjm. Já mám to mjněnj založit’ „Litterárny noviny všeslovanské” což ovšem bez vašj pomoci pod žádnau výmjnkau predsevzjti nechci; gest to sjce velká práce, a premnohými obtjžnostmi zapletená, ale smělý duch všecko nerovné porovnití, a každau prekážkau odstraniti musj. Litugi velice, že se o tégto tak vážnég důležitosti austně⁶ rozmlauvati nemůžem, mezitjm hlavnu věc ve krátkosti vyložjm. To by nebývalo i 1. Spis tento musel by mji charakter novin, a ne časopisu. 2. V každém nářečj,

⁵ Početak citata nije započetak navodnicima.

⁶ Izvorno je napisano „austobně”, ali je Kurelac prekrizio „ob”.

bez ohledu auzkosti aneb širokosti kmennové, trebalo by psáti. 3. Gen hlavnj spisatelé měli by právo s-tjmtó spisem vládnauti, a sustavků svých doň zesjlati. 4. Cožkolvek ku prospěchu litterárního Slovanstva poslaužiti muže, mohlo by mjsto mjti, obzvlášte ale posudek aneb kritika, mluvozpyt, a děgepis. 4. forma po rozličnosti predmětů by byla aneb dopisovná, aneb učená.

5. Redakcyce by nesměla žádnég stránce napomáhati, ale ag tu největšj rozličnost mněnj⁷ poslauchati, a do listu svého vzjti.

Milý prjteli! což se Polanů týká, hled' abys zvěděl, kdo teraz mezi nimi gakausi platnost má, nebo ga gsem v litterature polské docela cizinec, ani vjm, což se v-tégto nešťastnég kragině teraz robj a hodlá; gsem predce toho mněnj, aby Polanů v Paržji se bavjých zanedbati neslušelo, a Mickievicz by mužbyť též prispjvati ráčil; vjm, že on nenj pauhj básnjr, ale tež všestraň učeny člověk, a úložky gehó do našého listu zagisté bi rozšjrily okres našého čtenárstva; v Brusselu se též Lelevel nacházá; mužbyť že by i tento napomocen byl. V Ruské kragině učeny mužů za potreby naše dosti: Köppen, Pogodin, Gnědič, Venelin, Vostokov, Jazykov i. t. d. Každý z-těch, které gsem menoval, negsau pauhj Russové ale i Slované, nebo Köppen v-časopisu „ministeriuma izobraženija“ dává svým kraganům známost o každég u nás vyšlég knize⁸, naši ge zem navštjvil, národ rakausko-slovanský zamiloval, s-pánom Kollarom se dobre upoznánil, kterému své spisky dosjla a. t. d. Pogodin v-Praze s-našjm vzbuditelem národným se zpoznav tégto idej o vzágemnosti slovanskéj velice se radoval, a o gegj rozprostraněnj⁹ v-Ruskom sliboval, od Gnědiča gsem četl gehó preloženj novo-reckých národných pjsnj, a zpozoroval gsem že má dobrau známost gazyka českého, a že gest vraucjm obhágitelém slovanských prednostj a ozdób i. t. d. Venelina dosti vychvalovati nemůžem nebo prečtev gehó až posavád' vydaná djla [???] ¹⁰ se mi původnost gehó, nezavisimost¹¹ od německých historických domněnek, veselá a živá, polemicka a vtjpná tvárnost svých gehó spisů, pritom i vědomost inoslovanských nářečj, a učenost i způsob zmeyšlenj našému věku priměrený; 30tý rok geště nedosáhnul, historii slovanskau srednjho věku chce docela preobrátiť a. t. d. Vostokov učenému světu dosti známý gest, a Kopitar ho novau východnau hvězdau ve slovanském mluvozpytu gmenuge; Jazykov gest sekretárem ruskéj Akademii, a nauzi o všeligakých známostj slovenskéj litteratury se týkagjých trpěti nemůž. Čechové nám dosti bljzký gsau, a nenj pochybovati, aby nam

⁷ Ispred riječi je dopisano „doj”.

⁸ Izvorno je napisano „knihy”, Kurelac je prekrižio završetak „-hy” i dodao „-ze”.

⁹ Kurelac je promijenio redosljed riječi, iznad „gegj” je napisao „2” a iznad „rozprostraněnj” „1”.

¹⁰ Rub pisma je oštećen i riječ se ne može pročitati.

¹¹ Izvorno je napisano „neodvisimost”, Kurelac je precrtao „-od” i dopisao „-za”.

neprispešli. Kollár tiež *prisľbil*¹², že srdcem vdčným takevé predsevzetj napomáhati bude. Hľad' tedy milý prjtelku, abys, co skúr, tvau censuru položil, a mému privytánj dosti učinil. At' tě Pan Bůh žehná utěšená nádege má!

V-Peště dne 3tjho Feb. 1837.

František Kurelac

[???].¹³ Odpiš co skúr. [???]¹⁴

3. 2. PRIJEVOD

1.

Srdačan pozdrav bratu Vrchovskom!

Vrlo me veseli Vaš ostanak u Prešporku, jer sam siguran da Vaša nazočnost tamo nikako ne može ostati bez dobrog utjecaja na evangeličku mladež. Uvjeren sam da Vi nikada, nigdje i pod nikakvim uvjetima nećete odustati od podupiranja slavenskog naroda, i zato mi je bilo neshvatljivo da je nedavno gospodin Kollár izrazio bojazan kako biste, stažirajući kod kakvog mađarskog advokata, mogli čemu drugom žrtvovati svoju ljubav. Gospodin K. svašta je doživio, a naročito je među Slovacima bilo svakojakih prijevera. Bilo kako bilo, sretan sam, jer nimalo ne sumnjam u uspješan napredak Slavena. Samo vedro! Brkate ću Mađare oko sebe začuditi i zbuniti, koliko se ponosim svojom narodnošću, i srce mi pri tom igra od veselja.

Što se tiče novih vijesti, ne znam što bih drugo rekao, jer iz pisama ne saznajem puno, a Pešta mi malo toga pruža. Gosp. Hollý priprema slovački prijevod Homera. Gosp. Jesenský¹⁵ korigira *Zoru*.¹⁶ Ne znam znate li za to, ali koristim ovu prigodu da Vam to istaknem kao gorljivom i stamenom Slavomilu, znajući koliko ste dobrohotni i zainteresirani za slavensku stvar. Gospodin Doležálek,¹⁷ upravitelj ovdašnjeg zavoda za slabovidne, često oko sebe okuplja Slavene svih narječja, i tako u skladu sa svojim mogućnostima podupire spasonosnu slavensku uzajamnost. Što se mojih okolnosti tiče, za koje se ljubazno raspitujete, dovoljno ću Vam reći tim kako sam,

¹² Iznad riječi je dopisano „pri“.

¹³ Nečitko.

¹⁴ Rub pisma oštećen je i teško je pročitati što je u dodatku.

¹⁵ Ladislav Jesenský (1812. – 1870.), slovački književnik i pedagog.

¹⁶ Slovački književni almanah *Zora* izlazio je u Budimu od 1835. do 1840., i u tom su razdoblju objavljena četiri sveska almanaha. Ovdje je riječ o 3. svesku objavljenom 1839., koji je uredio u prethodnoj bilješki spomenuti Ladislav Jesenský.

¹⁷ Antonín Doležálek (1799. – 1849.), češki pedagog naročito posvećen specijalnoj pedagogiji. Od 1833. do 1846. bio je voditelj zavoda za slijepe i slabovidne osobe u Pešti.

iako siromašan, stalno vrlo veseo – u nauci napredujem pomalo, a puno u ljubavi za sveslavensko bratstvo, i ne propuštam niti jednu priliku za preodgoj onih koji su se odrodili i zalutali. Izručite Društvu znalaca češko-slovačkog jezika¹⁸ moje srdačno slavensko: Zdravo budi!

Pešta, 27. studenog 1836.

Fr. Kurelac

2.

Dragi slavenski brate!

čini mi se čudno, da o Tebi ništa ne čujem; ili nisi primio što sam ti pisao, ili se nešto drugo dogodilo. Ne znam. Bilo kako bilo, ne sumnjam da si još moj prijatelj.

O objavljivanju „životopisa” još ne možemo govoriti, jer gdje god se treba roditi koje slavensko književno čedo roditelja mora puno pretrpjeti, a babe moraju puno čarati, zato o tom još ni riječi.

Zora će u ovom godištu sadržavati *Slavijadu* g. Hollog,¹⁹ koji se sada bavi prevodjenjem Homera. Prešporski studenti, inače sjajni momci, odveć su Kocourkovan²⁰ s obzirom na slavenski jezik i pravopis, a Hollý im nije simpatičan jer, navodno, ne pozna ni jezik ni pravopis! – Ma dajte? O, kada bi se među njima barem nekoliko našlo, koji bi tako opsežno i temeljito poznavali svoj jezik kao gospodin Hollý, zacijelo sada ne bismo morali čitati kojekakve knjižice toliko napunjene lošom nijemštinom, da je to strašno. Slovaci su još uvijek u dobroj poziciji, s koje mogu sačuvati svoj jezik od zastranjivanja koja su već do srži oskrnavila češki jezik. Među tatranskim domorodcima odjekuje čišći slavenski duh nego u bilo kojem kutku češke domovine. Istina je da se njihov pravopis ne može sasvim usporediti s češkim, ali slobodan sam primijetiti kako uspješnije slijedi pravila jednostavnosti i znanstvene dosljednosti. Nije doduše moguće previdjeti kako se u očima češko-slavenskog čitatelja čini pomalo čudan i stran, ali to je sudbina svega na što nismo naviknuti i u čemu se razlikujemo, što nam je strano; čovjek nije samo od mesa, nije tek stroj kojim upravljaju fizički zakoni, nije rob običaja, naročito kada je riječ o bratskoj slavenskoj ljubavi i uzajamnosti; nije primjereno zbog kojekakvih hirova i ortografskih sitnica zanemariti pjesnika, ili kako kaže poslovice, zbog brojnih stabala ne vidjeti šumu. Mladcima koji to čine napome-

¹⁸ Jedan od naziva u uvodu spomenutog Češko-slovačkog društva.

¹⁹ Vjerojatno je riječ o opsežnoj epskoj kompoziciji naslovljenoj „Slaw. Wítazká báseň w šestí spewoch”, objavljenoj 1839. u 3. svesku almanaha *Zora* (Hollý 1839: 3–138).

²⁰ Biti „Kocourkovan” u ovom slučaju znači biti ograničenih intelektualnih obzora. *Kocourkovo* je imaginarno selo koje se pojavljuje u istoimenoj satiričnoj komediji objavljenoj i prvi put uprizorenoj 1830. Na češkom ju je napisao slovački književnik i evangelički svećenik Ján Chalupka.

nite Kollárove riječi: „Neka idu putom koji su izabrali, dovoljno je što se među njima pojavljuje slovačka djelotvornost”.²¹ Meni je D. p. rekao da djelo kao što je *Slavijada* uistinu obogaćuje slavensku književnost i jezik. Hollý je svoj tekst poslao Kolláru na pregled. Dragi prijatelju, volio bih znati koliko još dugo namjeravate ostati u Prešporuku? Znam, doduše, da vaša djelotvorna nazočnost tamo dobro čini, ali ipak mi se čini kako biste u Pešti, što se tiče slavensko-narodnih stvari, mogli raditi uspješnije nego drugdje. Kada se pojavi velika opasnost, tada i najmanja pomoć dobro dođe; izgube li Slaveni utjecaj u svom glavnom gradu, onda njihovo povlačenje neće stati sve dok ne budu istjerani i iz zadnjeg svoga mjestašca.

Što se tiče našeg naroda u Pešti, u posljednjih se nekoliko godina puno toga poboljšalo. Viši su staleži, doduše, međusobno uglavnom prestali govoriti slovački, tek ga je mjestimice moguće čuti, no slovačka je evangelička zajednica, Kollárovom zaslugom, ovdje prilično čvrsto utemeljena, a ovdašnja je evangelička škola toliko snažna da za nju nema bojazni, sve dok crkvena tijela uredno obavljaju svoje dužnosti. Umro je Šoltys, ta duša slovačka, a ovim današnjim advokatićima to nije važno – muka mi je kada na to pomislim! Ne zamjerite mi što pri takvom nedostatku plemenitih ljudi gledam na Vas, ja doduše nemam dodira sa slovačkom evangeličkom crkvom, ali, prijatelju, ja volim Slovake, i rado bih vas (nadam se uskoro) vidio na časti nadzornika ili inspektora. Ne sumnjajte o simpatijama Slavena prema slovačkim rodoljubima, niti o vašem izboru.

Još nešto! Svim što Vam je sveto zaklinjem Vas, da ne zanemarite ovaj moj poziv. Namjeravam pokrenuti „Sveslavenske književne novine”, što ni u kom slučaju ne mogu bez vaše pomoći; to je doduše veliki posao, spojen s previše poteškoća, ali smjeli duh mora sve neravno poravnati i svaku prepreku ukloniti. Vrlo mi je žao što o tako važnoj stvari ne možemo uživo razgovarati, ipak ću ukratko izložiti ono glavno: 1. Ta bi publikacija morala imati karakter novina, ne časopisa. 2. U njoj bi trebalo pisati na svim narječjima, bez obzira na uskoću ili širinu jezične osnove. 3. Samo bi dobri književnici imali pravo upravljati novinama, i u njima objavljivati svoje priloge. 4. U njima bi trebalo biti mjesta za sve što doprinosi razvoju književnog Slavenstva, naročito za prosudbe ili kritiku, jezikoslovlje i povijest. 4. forma bi, prema temi, bila dopisna ili znanstvena.²² 5. Uredništvo ne bi smjelo zastupati niti jednu stranu, nego bi trebalo imati sluha za sve različitosti, i uzeti ih u obzir u svom listu.

Dragi prijatelju! što se tiče Poljaka, pokušaj saznati tko je među njima valjan, jer mi je poljska književnost prilično nepoznata, ne znam ni što se u toj nesretnoj zemlji

²¹ Kurelac ovdje citira Kollárove riječi iz pohvale slovačkih katoličkih duhovnika, među kojima je naročito istaknuo Jána Holloga (Kollár 1835: 494–495).

²² Kurelac je pogreškom ponovio redni broj 4.

trenutno događa ni što će biti; ipak smatram kako ne bi bilo primjereno zanemariti Poljake koji su trenutno u Parizu, a tu bi možda Mickiewicz²³ mogao pomoći. Znam da on nije samo pjesnik, nego svestrano izobražen čovjek, a njegovi prilozi u našem listu zacijelo bi proširili krug čitatelja; Lelevel²⁴ se nalazi u Briselu; možda i on bude od pomoći. U Rusiji za naše potrebe imamo dovoljno učenih muževa: Köppen,²⁵ Pogodin,²⁶ Gnědič,²⁷ Venelin,²⁸ Vostokov,²⁹ Jazykov³⁰ itd. Svi nabrojani nisu samo Rusi, nego su i Slaveni, jer Köppen u časopisu „ministeriuma izobraženia” izvještava svoje zemljake o svakoj kod nas objavljenoj knjizi, posjetio je našu zemlju, zavolio je austrijsko-slavenski narod, upoznao se s gospodinom Kollárom, kojemu šalje i svoje radove itd. Pogodin, upoznavši se u Pragu s našim narodnim buditeljem, vrlo se radovao ideji slavenske uzajamnosti, i obećao je širiti je po Rusiji, od Gnědiča sam čitao prijevod novogrčkih narodnih pjesama i primijetio sam da dobro poznaje češki jezik i da je žestok branitelj slavenskih vrednota i postignuća itd. Venelina ne mogu dovoljno nahvaliti, jer pročitavši njegova dosad objavljena djela [???]³¹ mi se njegova izvornost, neovisnost od njemačkih povijesnih pretpostavki, vesela i živahna, polemička i duhovita narav njegovih radova, uz znanje drugih slavenskih jezika, izobraženost i način razmišljanja koji je primjereniji našoj dobi; još mu nije ni trideset, povijest slavenskog srednjovjekovlja će prilično preokrenuti itd. Vostokov je poznat učenom svijetu, i Kopitar ga naziva novom istočnom zvijezdom slavenskog jezikoslovlja; Jazykov je tajnik ruske Akademije, i ne oskudijeva znanjem o slavenskoj književnosti. Česi su nam prilično bliski, i ne treba sumnjati u njihovu potporu. Kollár je također obećao kako će zahvalna srca pomagati ovu zamisao. Nastoj, dragi prijatelju, što prije položiti advokatski ispit, i odgovoriti na ovaj moj srdačan poziv. Neka te Gospod Bog blagoslovi, nado i utjeho moja!

U Pešti, 3. veljače 1837.

František Kurelac

[???]³² Odgovori što prije. [???]³³

²³ Adam Mickiewicz (1798. – 1855.), najvažniji pjesnik poljskog romantizma.

²⁴ Joachim Lelewel (1786. – 1861.), poljski povjesničar, geograf i političar.

²⁵ Peter von Köppen (1793. – 1864.), ruski geograf i etnograf.

²⁶ Mihail Petrovič Pogodin (1800. – 1875.), ruski povjesničar i književnik.

²⁷ Nikolaj Ivanovič Gnědič (1784. – 1884.), ruski književnik.

²⁸ Jurij Ivanovič Venelin (1802. – 1839.), ukrajinski filolog, etnolog i folklorist.

²⁹ Aleksandr Hristoforovič Vostokov (1781. – 1864.), ruski filolog.

³⁰ Nikolaj Mihajlovič Jazikov (1803. – 1847.), ruski romantičarski pjesnik.

³¹ Vidi bilješku 10.

³² Vidi bilješku 13.

³³ Vidi bilješku 14.

LITERATURA

- BREYER, Mirko. 1939. *Tragom života i rada Frana Kurelca : hrvatskoga preporoditelja i književnika (1811-1874)*. Zagreb: Binoza.
- BRTÁŇ, Rudolf. 2009. „Pokrokový bojovník Alexander Boleslavín Vrchovský”. *Zborník Záhorského múzea v Skalici* 5: 25–44.
- DOBROVSKÝ, Josef. 1821. *Deutsch-böhmisches Wörterbuch*. Praha. URL: <https://bara.ujc.cas.cz/slovniky/dobrovsky/dbsearch.php> (1. rujna 2023.)
- DRECHSLER, Branko. 1915. „Iz ostavštine Frana Kurelca”. *Građa za povijest književnosti hrvatske*. 8: 63–142.
- Elektronický slovník staré češtiny*. 2006. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. URL: <http://vokabular.ujc.cas.cz> (1. rujna 2023.)
- HOLLÝ, Ján. 1839. „Slaw. Wítazká báseň w šestí spewoch”. *Zora. Almanach na rok* [...]. 3: 3–138.
- HORVAT, Josip i Jakša RAVLIĆ. 1956. „Pisma Ljudevitu Gaju”. *Građa za povijest književnosti hrvatske* 26: 5–535.
- Internetová jazyková příručka*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. URL: <https://prirucka.ujc.cas.cz/> (1. rujna 2023.)
- KAČALA, Ján i Rudolf KRAJČOVIČ. 2006. *Prehľad dejín spisovnej slovenčiny*. Martin: Matica slovenská.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA i Jana PLESKALOVÁ (ur.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/> (1. rujna 2023.)
- KOLLÁR, Ján. 1835. *Národné zpiewanky čili Pjsně swětské Slowákůw w Uhrách [...]* *Djl druhy*. Budim.
- KRAJČOVIČ, Milan. 2010. *Slovenské národné hnutie v medzinárodnom kontexte: od roku 1820 po vznik Slovenského štátu*. Bratislava: Slovak Academic Press.
- KRAJČOVIČ, Rudolf i Pavol ŽIGO. 2006. *Dejiny spisovnej slovenčiny*. 2. izd. Bratislava: Vydavateľstvo UK.
- KURELAC, Fran [Frane Kurelac]. 1848. „Zori Dalmatinskoj. Rodu dalmatinskomu”. *Zora dalmatinska* 5, 16: 61–63.
- KURELAC, Fran. 1860. *Recimo koju. Progovorio Frane Kurelac starinom Ogulinac a rodom iz Bruvna u Krbavi*. Karlovac.
- LUKEŽIĆ, Irvin. 2021. *Fran Kurelac i riječke slovinske knjige*. Rijeka: Gradska knjižnica Rijeka.
- Međunarodni znanstveni skup *Riječki filološki dani*. 1996. *Riječki filološki dani. Zbornik radova 1 s Međunarodnog znanstvenog skupa Riječki filološki dani, održanoga u Rijeci od 1. do 3. prosinca 1994*. Ur. Marija Turk. Rijeka: Pedagoški fakul-

- tet. [skup i zbornik posvećeni su Franu Kurelcu].
- MIHALJEVIĆ, Ivica. 2022. *Fran Kurelac – starinom Ogulinac, nakratko Oštarac*. Modruš: Katedra Čakavskog sabora Modruše.
- MRÁZ, Andrej. 1952. *Ján Kollár. Literárna štúdia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
- RELJAC-FAJS, Emilija. 1999. *Književno djelovanje Frana Kurelca*. Magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- SESAR, Dubravka. 1996. *Putovima slavenskih književnih jezika. Pregled standardizacije češkoga i drugih slavenskih jezika*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Slovníkový portál jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra*. URL: <https://slovník.juls.savba.sk/> (1. rujna 2023.)
- ŠKULTÉTY, Jozef. 1912. „V službe národnej (Advokáti slovenski)”. *Národné noviny*, 15. 2. 1912, br. 19. URL: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/4026/Skultety_Za-slovensky-zivot/25 (1. rujna 2023.)
- ŠTÚR, Ľudovít [Ludewjt]. 1843. „Boleslawjnovi”. *Květy* 10, 22: 85.
- ŠTÚR, Ľudovít. 1836. „Boleslawjnu Wrchowskému, gménem Prešporských Slowanů”. *Hronka* 1, 3: 4.
- TÓBIK, Štefan. 1966. *Šafárikov a Kollárov jazyk: príspevok k vývinu českého a slovenského jazyka v období národného obrodzenia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- VINCE, Zlatko. 1958. *Značenje Frana Kurelca kao jezikoslovca*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- VINCE, Zlatko. 1968. „Značenje Frana Kurelca kao jezikoslovca”. *Rasprave. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 1, 1: 221–369.
- VLČEK, Jaroslav. 1923. *Dejiny literatúry slovenskej*. Turč. Sv. Martin.

RUKOPISI

- KURELAC, Fran [František Kurelac]. 1836. – 1837. 2 pisma Alexandru Boleslavínu Vrchovskom. SK-LASNK-M113. *Literárny archív* Slovenskej národnej knižnice. Fond: *Vrchovský, Alexander Boleslav. Korešpondencia cudzia*. M 113 A 29.

ON FRAN KURELAC AND SLOVAKS.
TWO LETTERS TO ALEXANDER BOLESLAVÍN VRCHOVSKÝ

ĽUBICA BLAŽENCOVÁ
MARIJAN ŠABIĆ

ABSTRACT

Enclosed are two letters that Fran Kurelac sent from Pest to Bratislava in 1836 and 1837 to his peer, Slovak revivalist Alexander Boleslavín Vrchovský. Numerous studies have been written about the life and work of philologist and writer Fran Kurelac (1811 – 1874), one of the pioneers of the Croatian national revival. In view of the fact that he only published his first noteworthy text in a Croatian periodical in April 1848, when he was already 37 years old, few of Kurelac's biographers had the ambition to paint as complete and well-rounded a picture of him as possible. The main subject of the interpretation of these letters is Fran Kurelac's relationship to the Slovak cultural and political situation at the time. He strongly advocated for the unity of linguistically and religiously divided Slovak intellectuals. The linguistic situation among the Slovaks at the time when these two letters were written was characterised by the coexistence of Slovak, Czech, and other languages, which was reflected above all in the lexical fund. Considering the fact that the Czech language was not yet fully standardised and there were different tendencies in its standardisation, we also find at least three variants in its use among the Slovaks. Kurelac's letters are written in a special, interesting, and clearly bohemianised variant of the Slovak language, influenced by the language of Ján Kollár's literary works.

KEYWORDS:

Fran Kurelac, Alekander Boleslavín Vrchovský, 19th century, Slovakian-Croatian connections, Slovakian language